

Ἡ δοκιμασία τῆς μετάφρασης

Κατοικοῦμε στὴ γλῶσσα ποὺ μιλοῦμε.

Σὰν τοὺς τυφλοὺς ποὺ ἀκροβατοῦν πάνω ἀπὸ τὴν ᾽Αβυσσο.

Ἀποδεχόμενος ὅτι «ἀγνοῶ», ὅτι «ἀπορῶ κι ἐξίσταμαι», ἀνταποδίδω
στὴ γλῶσσα τὸ τάνταλο τάλαντο τοῦ λόγου.

Κάθε γλῶσσα εἶναι μία παλλόμενη τῶν λέξεων ἐποχή.

Εἶναι ἓνας ζωντανὸς ὁργανισμὸς σὲ συνεχὴ ἐξέλιξη καὶ ἀδιάκοπο
μετασχηματισμὸ μέσα στὴν ἱστορία. Ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεά.

Ἡ γλῶσσα εἶναι ἡ πρότυπη μήτρα τῆς ἐλευθερίας.

Ἡ πρωτογενὴς ἀποδόμηση τῶν πάσης φύσεως ὁλοκληρωτισμῶν.

Κάθε γλῶσσα εἶναι ἰδιαίτερη, μοναδική, ιδιόμορφη, διαφορετική.

᾽Ενα μάγμα ἀπὸ ἀπρόοπτες σπίθες στοχαστικές.

᾽Ενα ἀνοιχτὸ κύκλωμα. Μία πύλη.

᾽Ενα ἴχνος πρὸς μελέτη κι ἀποκρυπτογράφηση.

Στυλοβάτης καὶ ὑποδοχὴ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ᾽Αλλοῦ.

᾽Ενα ἀεικίνητο μνημεῖο ποὺ ἀπευθύνεται στὸν ἄγνωστο ποιητὴ.

Ἡ μετάφραση εἶναι ἡ δοκιμασία ἐκείνη ποὺ μεταφέρει ἓνα σύμπαν
ποὺ ἔχει ἀναδυθεῖ καὶ εἰπωθεῖ σὲ μία συγκεκριμένη γλῶσσα στὸ
πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα μιᾶς ἄλλης γλῶσσας. Μία ἡμιτελὴς συμφωνία.

Ἡ μεταφορὰ αὐτὴ διαμορφώνει ἀντήχηση κι ἐπιφέρει ἀναπόφευκτα
ἓναν μετασχηματισμὸ, μία μεταποίηση, μία μεταρρύθμιση, μία
ἀνήκουστη ἐνορχήστρωση.

Κάτι σὰν ἡφαιστειακὴ δόνηση. Μία ἐν ὁργασμῷ ὁρμή. ᾽Ενα ἔργο.

Σε κάθε φράση μιᾶς γλώσσας ἐλλοχεύει ἓνα ἐρωτογενὲς λαθραῖο διφορούμενο φάντασμα σὲ ἀνελλιπή ὀπισθοχώρηση, φυγή καὶ ἐξορία: τὸ ἄρρητο. Αὐτὸ εἶναι τὸ πυρηνικὸ τῆς γεγονός. Κι αὐτὸ εἶναι ποὺ ὁ μεταφραστὴς ὀφείλει κατὰ κύριο λόγο νὰ διεμβολίσει καὶ νὰ συμβολίσει. Νὰ τὸ καταστήσει δῆλον, εὖλογο καὶ προφανές.

Μία μετάφραση στοχεύει νὰ ἀποκαλύψει τὰ θαύματα καὶ τὶς ἀπορίες τῆς γλώσσας τοῦ πρωτοτύπου. Δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ φωτίζει λοξὰ τὸ ἀγεφύρωτο χάσμα ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὶς λέξεις καὶ τὰ πράγματα, τὰ ὀνόματα καὶ τὰ νοήματα.

Τὸ χρέος ἐνὸς μεταφραστῆ δὲν ἐκπληρώνεται μὲ τὸ νὰ ἐπιβεβαιωθεῖ ἡ συγγένεια ἢ ἡ ἐπικοινωνία δύο διαφορετικῶν γλωσσῶν, ἀλλὰ ἐνεργοποιεῖται κυρίως γιὰ νὰ τὶς γονιμοποιήσῃ, ὑπὸ τὴν αἴγλη μιᾶς αὔρας, σὲ μία ἰδιαίτερη χώρα πλημμυρισμένη ἀπὸ ἓνα ἄδηλο μεταμορφωτικὸ φῶς.

Τὸ ἔργο ἐνὸς μεταφραστῆ ἐγκείται στὸ νὰ ἀποδώσῃ στὴ μητρικὴ του γλώσσα τὴ διαύγεια τοῦ στοχασμοῦ τοῦ πρωτότυπου κειμένου, ἔτσι ὥστε οἱ δύο γλῶσσες νὰ ἐμφανιστοῦν σὰν θραύσματα τοῦ ἴδιου ἀμφορέα, ὅπως σημειώνει ὁ Walter Benjamin· σὰν ἀποσπάσματα μὲ ἄλλα λόγια μιᾶς πρωτογενοῦς ἀκραιφνοῦς γλώσσας.

Ὑπάρχει ἄραγε μιὰ πρώτη γλώσσα χαμένη, ἃς ποῦμε ἡ οὐτοπικὴ γλώσσα τῆς Βαβέλ, χάρις στὴν ὁποία ὅλες οἱ γλῶσσες συγγενεύουν μεταξύ τους, ἱστορικὰ καὶ μουσικά, καὶ θὰ μπορούσαν ἐπομένως νὰ συνυπάρξουν ὡς διάλογος, σχόλιο κι ἐρμηνεία ἢ νὰ συμφιλιωθοῦν μὲ τρόπο πρωτάκουστο ὡς ἀντίλαλος τῆς ἀναυδῆς φωνῆς τῆς σιωπῆς τοῦ λόγου;

Υπάρχει ἄραγε μιὰ πρώτη γλώσσα βουβή καὶ ἀνώνυμη, ἡ γλώσσα παραδείγματος χάριν τῶν πραγμάτων ἢ ἡ γλώσσα τῆς φύσης ποὺ καμία μετάφραση δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκαλύψει, γιὰ τὴν ὁποία ὅμως μαρτυρεῖ ἡ ἐν δυνάμει μεταφορὰ τῆς κάθε γλώσσας σὲ ὅλες τὶς ἄλλες;

Ἡ πρόκληση μιᾶς μετάφρασης δὲν εἶναι ἡ ὑποδοχή ἢ ἡ ἀναπαραγωγή μὲ πιστότητα καὶ ἀκρίβεια τοῦ πρωτότυπου κειμένου σὲ μιὰ οἰκεῖα καινούργια γλώσσα ἐπίπεδη καὶ βατὴ ἀλλὰ ἡ ἐπιβίωση καὶ ἡ ὠρίμανσή του, ἡ θάλεια καὶ ἡ θαλπωρή του σὲ μιὰ καινοφανὴ κοσμογονία. Ἡ μετάφραση εἶναι τὸ κλειδὶ ποὺ ἀνοίγει τὸ μέλλον τοῦ πρωτότυπου κειμένου.

Ἡ τέχνη τῆς μετάφρασης εἶναι μία συνεχὴς ταλάντευση, μία ἀκροβασία ἀνάμεσα σὲ αὐτὸ ποὺ μπορεῖ νὰ διατηρηθεῖ ἀπὸ ἓνα κείμενο καὶ σὲ αὐτὸ ποὺ μπορεῖ νὰ χαθεῖ ἢ λησμονηθεῖ.

Ὁ μεταφραστὴς δὲν μεταφέρει ἀπλὰ ἓνα μήνυμα, δὲν ἀρκεῖται νὰ φανερώσει κάποιο κρυφὸ νόημα τοῦ κειμένου οὔτε προσαρμόζει τὸ κείμενο στὶς ἀνάγκες καὶ τὶς ἰδιοτροπίες ἐκείνων τῶν ἀναγνωστῶν ποὺ δὲν μιλοῦν τὴ γλώσσα τοῦ πρωτοτύπου. Εἶναι ἓνας ἄγγελος ποὺ καλεῖ· σιωπηλὰ ἀποκαλύπτοντας ἓνα φῶς σὲ συστολή.

Κάθε πρωτότυπο ἔργο ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν μεταφραστὴ νὰ τὸ ἐνστερνιστεῖ· παράφορα καὶ ἀπερίφραστα. Νὰ φέρει δηλαδὴ στὸ φῶς τὴν παλλόμενη κρυστάλλινη γλώσσα του. Τῶν λόγων τὸ ὕψος, τὴν πλέξη καὶ τὸ ὕφος. Τὸ ἦθος δηλαδὴ καὶ τὸν ρυθμὸ του. Μιὰ ἁρμονικὴ δραματικὴ ἀδιάλειπτη μουσικὴ ροὴ τῶν λέξεων.

“Ένα ἔργο λόγου παραπέμπει συγχρόνως σὲ πολλαπλὰ ἐπικάαιρα ἢ διαχρονικὰ κείμενα, σὲ ἀναρίθμητα συμφραζόμενα, μὲ τὰ ὅποια συνομιλεῖ καὶ μὲ τρόπο μυστήριο ἕως καὶ μαγικὸ ἀναδεικνύει καὶ μεταποιεῖ.

Ἡ κάθε λέξη μέσα σ’ ἓνα κείμενο ἀκτινοβολεῖ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πολυσημία της, ἓνα πολυδαίδαλο φάσμα συναισθηματικῶν τόνων.

Ἡ χωρὶς ποιητικὸ οἶστρο μετάφραση ποὺ βασίζεται στὴ μίμηση, στὴν κατὰ λέξη νοηματικὴ ἀπόδοση τοῦ κειμένου καὶ στοχεύει νὰ παραμείνει πιστὴ στὴ συγκεκριμένη μορφή τοῦ συντάγματός του κινδυνεύει νὰ διαστρεβλώσει τὸ νόημα ἢ τὴ σημασία του καὶ νὰ ὀδηγήσει εὐθέως καὶ χωρὶς περιστροφές σὲ ἀσάφεια, ἀσυνεννοησία, ἀκατανοησία, ἀνοησία, ἀνευθυνότητα. Σὲ παρεξήγηση δηλαδή καὶ προδοσία.

Δημήτρης Κρανιώτης
Ἀπρίλιος 2025

.

Σκέψεις μὲ ἀφορμὴ τὴν ποίηση καὶ τὴν ἀνά-γνωση τοῦ πρωτότυπου καὶ τῆς μετάφρασης τῶν δύο τελευταίων κειμένων τοῦ Μπέκετ: «Σκιρτήματα» καὶ «Πῶς νὰ πῶ». Μετάφραση Κυβέλη Μαλαμάτη καὶ Δημήτρης Κρανιώτης. Πρώτη ἔκδοση «Ἐξάντας» 1990, δεύτερη ἔκδοση «Τὸ Ροδακιό» 2025.